

EVOLUȚIA LIBERTĂȚII RELIGIOASE ȘI PARADIGMELE ACTUALE DE FINANȚARE PUBLICĂ A CULTELOR ÎN SUECIA¹

OCTAVIAN-HORAȚIU MUREȘAN

Abstract.

Evolution and Current Paradigms of Religious Freedom and Public Funding for Religious Communities in Sweden. The long history of religious communities within Sweden's legal landscape showcases a journey of evolution spanning five hundred years. This journey has seen significant shifts in how the Swedish state interacts with its religious communities. Particularly, the recent developments in accessing non-reimbursable state funding for these communities underscore a complex and nuanced dialogue, revealing the intricate balance of cooperation and contention between them. Despite Sweden's hyper-secularized stance, the state's seemingly generous attitude towards religious communities and their ease of access to funding conceals deeper strains. These strains spotlight delicate topics that can ignite particularly heated debates. A notable effort to change the dynamic of state funding for religious communities in 2022, aimed at fundamentally altering this interplay, was ultimately shelved by legislators. This scenario underlines a sometimes-confrontational relationship, mirroring the continuous effort to negotiate the coexistence and acknowledgment of religious communities within the Swedish society.

Keywords: *Sweden, Religious freedom, Public funding, Religious communities, State-religion relationship.*

I. Introducere

Deși este una din cele mai secularizate țări din lume², Suedia garantează cetățenilor săi, prin constituție, libertatea de gândire, de conștiință și

¹ Studiul de față a fost redactat sub coordonarea Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care și-a dat avizul pentru publicare.

² Oliver Smith, *The world's most (and least) religious countries*, articol în format electronic, <https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/most-religious-countries-in-the-world/>. O serie

de religie³. În mod poate surprinzător pentru o țară care se află mereu în topul statelor în care predomină ateismul sau agnosticismul, circa trei din patru cetățeni suedezi sunt înregistrați în evidențele unei comunități religioase (de cele mai multe ori este vorba de un cult creștin, musulman sau budist), puțin peste jumătate din totalul membrilor înregistrați aparținând Bisericii Evanghelice Luterane Suedeze⁴, denumită în continuare în acest studiu „Biserica Suediei” sau „Biserica Suedează”.

Cunoscând realitățile din această țară nordică, am sesizat totuși faptul că ideile și simbolurile religioase sunt încă prezente în spațiul public⁵ și că statul oferă sprijin financiar entităților religioase eligibile – un demers ce a generat, e adevărat, numeroase polemici și chestionări cu privire la rolul pe care diferiții „factori religioși” îl pot avea în dezvoltarea societății suedeze și modul în care statul ar trebui să se raporteze la aceștia.

de alte studii pe tema: „credință, apartenență și comportament religios” pe care le-am consultat în vederea elaborării acestui material sunt: Gabriel-Viorel Gârdan, *Creștinismul în Europa. Realități demografice și sociale religioase*, în Claudiu-Ioan Grama, *Mitropolitul Andrei – păstorul blând al Transilvaniei euharistice*, vol. 2. *Studii în Onoare*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 261-289; Gabriel-Viorel Gârdan, *The Global Religious Configuration. Realities and Forecasts*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*, anul LXV, 2020, nr. 2, pp. 163-178, DOI: 10.24193/subbtref.65.2.09; Gabriel-Viorel Gârdan, *Credință, apartenență și comportament religios în creștinismul european contemporan. Elemente de demografie religioasă*, în Arhim. dr. Casian Rușet, *Comuniune și comunități: jertfă, slujire, spiritualitate*, Editura Montefano & Editura Episcopiei Caransebeșului, Fabriano & Caransebeș, 2020, pp. 139-175.

³ Libertatea credințelor religioase a fost stipulată relativ târziu în Constituția Regatului Suediei, în anul 1952. Dacă de obicei constituția unui stat este cuprinsă într-un singur document, în cazul Suediei constituția țării este cuprinsă în patru documente fundamentale: *Regeringsformen (Instrumentul de guvernare)*, *Successionsordningen (Legea privind succesiunea la tron)*, *Tryckfrihetsförordningen (Legea privind libertatea presei)* și *Yttrandefrihetsgrundlagen (Legea fundamentală privind libertatea de expresie)*. Libertatea credințelor religioase este reglementată în al doilea capitol din *Regeringsformen (Instrumentul de guvernare)* - care conține dispozițiile centrale și corespunde cel mai îndeaproape cu modul în care este exprimată constituția altor țări. *Regeringsformen* poate fi consultat online, în limba suedează: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/#K2

⁴ *Svenska kyrkans medlemsutveckling år 1972–2022 (Evoluția numărului de membri ai Bisericii Suedeze între anii 1972–2022)*, document oficial în format electronic ce prezintă o statistică referitoare la evoluția numărului membrilor Bisericii Suediei în perioada menționată, <https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/Medlemmar%20i%20Svenska%20kyrkan%201972-2022.pdf?id=2554894>

⁵ Religiozitatea suedezului „de rând” comportă o nuanță foarte atipică. Mulți suedezi iau parte la ceremonii religioase precum Botezul, Confirmarea sau Căsătoria. Sunt foarte des întâlnite numele biblice în societate, defuncții au - de regulă - parte de o slujbă religioasă în locașul de cult, se celebrează sărbătorile creștine mari precum Crăciunul și Paștile și în general oamenii trăiesc după valori adânc înrădăcinate în etica luterană. Deși sunt membri în „Biserica Suediei” și plătesc o taxă anuală de cult prin intermediul sistemului fiscal de stat, mulți dintre ei nu se identifică drept „creștini” în sondajele oficiale. Acest paradox a fost analizat pe larg de cercetătorul Universității Södertörn din Stockholm, David Thurffjell, în lucrarea *Det gudlösa folket: de postkristna svenskarna och religionen (Poporul fără Dumnezeu: legătura suedezilor post-creștini cu religia)*, Norstedts, Stockholm, 2019.

Din aceste considerente, guvernul Suediei a comandat încă din anul 2016 o analiză elaborată a specialiștilor în domeniu pentru a se asigura că sprijinul economic acordat de către stat comunităților religioase - prin intermediul „Myndigheten för stöd till trossamfund” (Agenției suedeză pentru sprijinirea comunităților religioase), o agenție guvernamentală aflată în subordinea „Socialdepartementet” (Ministerului Suedez al Sănătății și Protecției Sociale) – este cu adevărat adaptat nevoilor actuale și viitoare ale acestui tip de „actori sociali”. De asemenea, în același context s-a analizat și relevanța plății automate a subvențiilor financiare către comunitățile religioase eligibile (practica normativă de până atunci) punându-se în discuție dacă nu cumva statul ar trebui să impună și o serie de criterii sau *condiții suplimentare* beneficiarilor fondurilor guvernamentale nerambursabile. Coordonarea proiectului de analiză a căzut în sarcina profesorului de științe politice de la Universitatea din Göteborg, Ulf Bjereld. Concluziile echipei sale au fost apoi prezentate Parlamentului suedez în luna martie a anului 2018 într-un raport final intitulat „Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018: 18) - Sprijin de stat pentru comunitățile religioase într-o Suedie multi-religioasă”⁶. Urma ca, din anul 2022, propunerile prezentate în acea analiză, alături de eventuale amendamente, să întregască legea cultelor aflată în vigoare.⁷ Însă, la momentul redactării acestui studiu, modificările nu au mai fost votate⁸, această întrerupere temporară în procesul legislativ survenind în urma dezbatelor publice pe această temă.

În cuprinsul prezentului articol vom încerca o evidențiere sumară a *modului de funcționare* al unei entități religioase în cadru legislativ suedez și menționarea pe scurt a *mecanismelor de accesare a resurselor financiare nerambursabile* oferite de stat - pe de o parte finanțările „centrale”, iar pe de alta cele „locale”.

Dar, înainte de toate, pentru a înțelege problematica, e necesară prezentarea contextului general al relațiilor dintre statul suedez și comunitățile religioase de pe teritoriul său, subliniind și faptul că, în practică, apare o tensiune între cei doi „parteneri”, existând mai multe zone sensibile ale dialogului - uneori climatul dezbatelor fiind chiar unul foarte aspru. Excluzându-i pe

⁶ Raportul poate fi consultat în întregime pe site-ul Cancelariei Guvernului Suediei, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/03/sou-201818/>

⁷ *Lag (1999:932) om stöd till trossamfund (Legea referitoare la sprijinirea comunităților religioase)*, disponibilă în format electronic, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999932-om-stod-till-trossamfund_sfs-1999-932/

⁸ Decizia oficială a Ministerului Culturii de revocare a amendamentelor și păstrare a formei în vigoare a legii cultelor poate fi accesată pe site-ul <https://www.myndigheten.se/download/18.591263c91864b93c85e8e70/1677072547423/Regleringsbrev%202023.pdf>

cei care se opun total, din diferite motive, finanțării cultelor de către stat⁹ se conturează două atitudini generale referitoare la acest subiect: cei care susțin că sprijinul financiar din partea statului *nu trebuie să fie condiționat ideologic* în niciun fel și ale căror argumente gravitează în jurul ideii „libertății religioase” - care, în opinia lor¹⁰, constituie principalul argument pentru care statul ar trebui să sprijine comunitățile de credință, pentru ca acestea să beneficieze de condiții propice pentru a-și putea desfășura activitățile cu specific religios și să își exercite dreptul intangibil la propria autodeterminare și propriile interpretări teologice și cei care cred că ajutorul financiar ar trebui *condiționat* de respectarea unor „criterii și valori democratice” valori care, conform acestei interpretări, ar sta la baza societății suedeze actuale și pe care inclusiv comunitățile religioase sunt obligate să le respecte dacă doresc să beneficieze de ajutorul financiar mai sus numit.¹¹ Dar, așa cum am afirmat, legiuitorul a ales, cel puțin pentru moment, să păstreze „status-quo”-ul actual, adică varianta susținerii financiare fără foarte multe condiționări suplimentare.

II. Context - Libertatea religioasă într-una din cele mai secularizate țări ale lumii

Privilegiile istorice ale Bisericii Suediei

Însă primul pas pentru a înțelege dinamica relațiilor dintre stat și comunități religioase în spațiul nordic în general și în Regatul Suediei în special, îl constituie o succintă incursiune în istoria Suediei ultimei jumătăți de mileniu. Odată cu apariția statului național suedez¹², eveniment ce a coincis cu Reforma și încoronarea regelui Gustav Vasa în catedrala din Uppsala în anul 1528, între Biserica locală și Stat a existat o apropiată sinergie, sau, după cum vom vedea, mai mult decât atât. Printre primele acte pe care le-a dispus monarhul scandinav a fost secularizarea „averii” Bisericii Catolice,

⁹ Cf. Mats Olofsson, „Slopa stödet till de religiösa trossamfunden” („Eliminată sprijinul financiar pentru entitățile religioase”), *Västerbottens-Kuriren*, 12 noiembrie 2019, <https://www.vk.se/2019-11-12/mats-olofsson-slopa-stodet-till-de-religiösa-trossamfunden>

¹⁰ Fostul director al „Agenției suedeze pentru sprijinirea comunităților religioase”, Åke Göransson, sintetizează aceste argumente în articolul „Bidrag för att bidra till samhällens utveckling (Sprijin pentru a contribui la dezvoltarea societății)”, *Kurage*, nr.14, 2014, pp. 12–15.

¹¹ O analiză a acestor poziții găsim în dizertația Norei Monier, *Ska trossamfund få statsbidrag? En studie av samhällsdebatten om statsbidrag till trossamfund (Ar trebui cultele să primească subvenții de stat? Un studiu al dezbaterii publice despre subvențiile de stat pentru comunitățile religioase)*, lucrare de masterat nepublicată, alcătuită în cadrul Institutului Teologic al Universității din Uppsala, 2021, pp. 30-41.

¹² În anul 1523 Suedia părăsește „Uniunea de la Kalmar”, uniune dintre regatele Suediei, Norvegiei și Danemarcei, ce fusese formată în anul 1379. Gustav Vasa este ales rege pe 6 iunie, zi ce devine, începând cu secolul al XIX-lea, Ziua Națională a Suediei.

impunându-se astfel tranziția de la Catolicism la Luteranism¹³, Suedia devenind un regat evanghelic-luteran unde Biserica națională era complet subordonată statului.

În urma unui sinod ce a avut loc în Uppsala anului 1593 a fost chiar interzisă, la nivel național, practicarea oricărei alte religii în afară de cea luterană.¹⁴ Toți copiii din Suedia trebuiau să fie botezați în termen de opt zile de la naștere, toți cetățenii aveau obligația legală să frecventeze cultul public, organizându-se frecvent cateheze și sesiuni de verificare a cunoștințelor religioase în rândul populației. Ca o paranteză, acest lucru a făcut ca Suedia să se afle atunci în topul Europei în ceea ce privește numărul cetățenilor care cunoșteau carte.¹⁵ Din secolul al XVIII-lea, inclusiv participarea regulată la Sacramente era o obligație stipulată în legislație. Statul, Biserica și Societatea au devenit, treptat, o singură unitate. Parohia a funcționat timp de câteva secole ca o „prelungire” administrativă a statului, cu preotul ca funcționar guvernamental, iar Bisericii i s-a dat responsabilitatea pentru a organiza asistența socială, medicală, învățământul sau evidența populației.¹⁶

Introducerea treptată a libertății religioase este legată de dezvoltarea politică și de fluxul de idei ce a circulat în timpul Iluminismului, pe de o parte, iar pe de alta de dezvoltarea materială pe care a presupus-o Industrialismul la început de secol al XIX-lea. Primii pași către o slăbire a „monopolului” religios descris mai sus au fost făcuți în anii 1781 și 1782, atunci când un așa-numit „edict de toleranță” a fost emis pentru a permite imigranților creștini și evrei oportunitatea - în practică, destul de limitată - de a-și forma propriile congregații.¹⁷ Spre deosebire de imigranți, cetățenii aveau însă în continuare obligativitatea legală să îmbrățișeze religia Evanghelică Luterană.

¹³ O lucrare de referință ce abordează tema este lucrarea de doctorat a lui Joel Frederic Satterlee, *Olaus Petri, Gustav Vasa and the Early Swedish Reformation*, Arizona State University, 2007. În acest volum, autorul analizează din punct de vedere istoric faza incipientă a Reformei în Suedia, cu precădere rolul pe care l-a avut reformatorul Olaus Petri în această tranziție și care au fost elementele ce au condus la apariția Statului suedez în această paradigmă.

¹⁴ Per Jonsson, *Uppsala möte 1593 - i samtid och eftervärld: några drag i svensk kyrkohistoria under fyra århundraden* (Întâlnirea de la Uppsala din 1593 - în contextul timpului său și posteritate: câteva aspecte ale istoriei bisericești suedeze pe parcursul a patru secole), Reformatio, Landskrona, 1994. Autorul prezintă în această lucrare sinodul din Uppsala în contextul lui teologic, ecleziastic, dar și politic-bisericesc.

¹⁵ Idee dezvoltată de către Lene Andersen în *The Nordic secret: a European story of beauty and freedom*, Fri Tanke, Det Andersenske Forlag, Lidingö, Copenhaga, 2017.

¹⁶ *Sprjîn de stat pentru comunitățile religioase ...*, pp. 84-85.

¹⁷ Elsa Trolle Önnerfors, *Den svenska religionsfriheten – tidslinje* (Libertatea religioasă în Suedia – o cronologie), Facultatea de Drept, Universitatea din Lund, document disponibil pe site-ul „Agenției suedeze pentru sprijinirea comunităților religioase”, <https://www.myndigheten.sst.se/download/18.26998166158b670103b40ce4/1480621170492/Religionsfrihetens%20utveckling%20i%20Sverige.pdf>

La începutul secolului al XIX-lea, poziția privilegiată a Bisericii Suediei a început să fie contestată. După cum am afirmat, ideile Iluminismului și concepțiile liberale despre autonomia individului și despre o demarcație clară între instituțiile statale și cele ecleziale au câștigat tot mai mult teren în cercurile intelectuale și în rândul mișcărilor populare în plină dezvoltare. „Instrumentul de guvernare” din anul 1809 a adus în constituția țării și mențiunea „dreptului la libertatea religioasă”, ceea ce însemna că toată lumea era liberă să-și practice religia personală - cu excepția cazului în care aceasta perturba „pacea socială” sau provoca „indignare generală”. Totuși, cine opta pentru o altă credință decât cea preferată de Stat, își pierdea o parte din drepturile civice: de exemplu nu mai putea deveni funcționar public.¹⁸

Odată cu modernizarea aparatului birocratic, parohiile luterane au început să-și piardă treptat și din sarcinile administrative „de stat”. Astfel, din anul 1862, s-a creat o delimitare strictă între administrațiile regionale laice și echivalentul lor bisericesc. Anterior, parohia fusese responsabilă de toate chestiunile spirituale, dar și administrative din comunitate - preotul fiind un lider incontestabil al acesteia. Însă noua stare de fapt, accentuată și de o puternică urbanizare a societății, a dus la o situație în care oamenii s-au îndepărtat treptat de cultura rurală agrară coezivă și de biserica ce reprezenta „inima” acesteia.¹⁹

La toate acestea se adăuga și o criză identitară prin care a trecut Biserica Suedeză, mai întâi sub influența curentelor pietiste de la începutul secolului al XVIII-lea, apoi a cultelor neo-protestante cu rădăcini în Marea Britanie și Statele Unite. Membri acestor confesiuni s-au implicat activ în viața comunității, printre altele, prin inițierea educației non-formale pentru adulți sau acțiuni de combatere a alcoolismului larg răspândit în societatea suedeză a secolului al XIX-lea. Mișcarea așa-ziselor „Biserici libere” (Frikyrkor) avea adesea un puternic caracter anti-ierarhic și, prin urmare, contesta influența Bisericii oficiale „de stat”. La început, guvernul s-a opus activ acestor comunități religioase și mulți dintre liderii lor au fost închiși sau deportați. Reprimarea libertății religioase (alături de starea economică extrem de precară din acele vremuri) a devenit, de altfel, un puternic motiv pentru mulți neo-protestanți suedezi să emigreze în America - feno-

¹⁸ Fredrik Hellberg, *Religionsfriheten i Sverige 1809 – 1951: Från samvetsfri kristen tro till fritt val av religiös tillhörighet i svensk lagstiftning* (Libertatea religioasă în Suedia în perioada 1809 – 1951: De la libertatea de conștiință în credința creștină la libera alegere a apartenenței religioase în legislația suedeză), Facultatea de Arte și Științe, Universitatea din Linköping, 2013, <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A622981>. Autorul identifică trei factori principali ce au influențat viziunea asupra libertății religioase în Suedia în perioada menționată: epoca Iluminismului, „Constituția Statelor Unite” din 1786-1787 și „Declarația Universală a Drepturilor Omului” din anul 1948.

¹⁹ *Sprijin de stat pentru comunitățile religioase ...*, pp. 85-86.

men cunoscut în istoria suedeză drept „Marea Emigrare” (1850-1920), în cadrul căreia se estimează că au trecut Oceanul, în căutarea „visului american” circa 1,5 milioane de suedezi, adică un sfert din totalul populației active din acea vreme.²⁰

Curentele de inspirație neo-protestantă menționate mai sus au devenit o forță importantă în dezvoltarea „modelului suedez” al democrației. În multe din așa zisele „Biserici libere”, atât bărbații, cât și femeile aveau dreptul egal la vot bisericesc și libertate deplină de exprimare - iar aceste idealuri aveau să prindă tot mai multă susținere și în societatea civilă. Mișcarea avea, de asemenea, membrii angajați activ în politică, personaje care au creat treptat ramuri și sub-diviziuni în cadrul partidelor politice consacrate, dar și în cadrul diferitelor mișcări ale clasei muncitoare.²¹

Așa se explică faptul că guvernul suedez a fost nevoit să cedeze treptat și să implementeze în legislație drepturi sporite pentru cei care doreau să își exercite libertatea religioasă, indiferent de confesiune. Printr-o lege promulgată în anul 1873, a devenit posibil, după mai bine de trei secole, ca un cetățean suedez să renunțe la calitatea implicită de membru al Bisericii Suediei - însă numai dacă adera la un alt cult recunoscut oficial de stat.

Libertatea religioasă deplină a fost introdusă în constituție abia în anul 1952, când a intrat în vigoare și „Legea privind libertatea religioasă” („Religionsfrihetslagen”). Promulgarea legii privind „libertatea religiei” a însemnat că fiecare persoană are dreptul de a-și practica religia în mod liber, de a participa la adunări religioase și de a se alătura oricărei comunități religioase, după bunul plac. Un alt proiect de lege adoptat de parlamentul suedez în anul 1951 stipula că Biserica Suediei nu reprezenta un actor social a cărei sarcină principală era să desfășoare chestiuni administrative de stat, ci acestea i se recunoștea statutul de entitate religioasă („trossamfund”), statut echivalent cu al celorlalte culte existente. Se încheia astfel o perioadă de aproape jumătate de mileniu în care, începând de la regele Gustav Vasa, între domeniul de activitate al statului și chestiunile interne ale Bisericii Suediei nu a existat o linie precisă de demarcație, uneori cele două suprapunându-se complet.²²

²⁰ cf. Peter Isaksson, *Emigrationen till Nordamerika En studie av emigrationen från Överluleå församling i Norrbottens län 1860–1939* (Emigrarea către America de Nord: Un studiu de caz al emigrației din parohia Överluleå din regiunea Norrbotten între anii 1860–1939), Luleå Tekniska Universitet, 2004, pp. 12-18. Tema: „America - refugiu religios”, este tratată și la Gabriel-Viorel Gărdan, *America, un refugiu religios în secolul al XVII-lea*, în *Analele Științifice ale Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, tomul IX, 2005-2006, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, pp. 57-72

²¹ Olof Bexell (red.), *Sveriges kyrkohistoria 7: Folkväckelsens o kyrkoförnyelsen* (Istoria Bisericii Suediei 7: Mișcarea populară de trezire spirituală și reînnoire a Bisericii), Verbum Förlag AB, Stockholm, 2003.

²² Sven Kjällerström, *Kyrka och stat i Sverige efter Reformationen* (Biserică și stat în Suedia, după Reforma Protestantă), articol disponibil în format digital pe site-ul Universității din Lund,

Cu toate acestea, a trecut ceva timp până când Biserica Suediei a fost separată formal de Stat. Abia anul 2000, prin separarea formală a Bisericii Suedeze de stat,²³ poate fi, considerat punctul real de cotitură al relațiilor dintre statul suedez și cultele religioase.²⁴

Statul oferă posibilitatea sprijinului financiar tuturor entităților religioase eligibile

Din analiza de mai sus, intuim poziția privilegiată a Bisericii suedeze timp de mai multe secole și putem să notăm, în subsidiar și *beneficiile financiare* ale acestui tip de relație. Lucrurile s-au schimbat însă radical la cumpăna dintre al doilea și al treilea mileniu creștin, când *monopolul* subvențiilor de la stat a încetat - lăsând Bisericii Suedeze ca principală sursă de finanțare, odată cu separarea de stat, doar așa-numitul „impozit bisericesc” („kyrkoskatt” sau „kyrkoavgift”),²⁵ de fapt o *cotizație anuală* de aproximativ unu la sută din venitul anual brut impozabil pe care fiecare cetățean ce se regăsește în registrele sale ca membru o plătește, iar autoritățile fiscale redirecționează ulterior această cotizație către Biserica Suediei. Aceeași posibilitate, vom vedea în continuare, au dobândit-o între timp și celelalte entități religioase eligibile.

Să remarcăm mai întâi faptul că, începând cu anul 1971, a fost introdusă posibilitatea accesării subvențiilor generale de stat și *pentru celelalte comunități religioase eligibile* din Suedia, nu doar pentru Biserica Evanghelică Luterană. Într-o primă etapă, principalii beneficiari ai acestei noi oportunități au fost cultele suedeze de inspirație neo-protestantă sau așa-zisele „Biserici libere”. Sprijinul financiar la care facem referire a fost introdus având ca scop „îmbunătățirea condițiilor financiare ale confesiunilor, dar și ca acele culte cu posibilități economice reduse să beneficieze de aceleași premise de a avea un locaș propriu de închinare și de a oferi servicii religioase și pastorale”.²⁶

În continuare vom analiza *elementele cheie* ale mecanismelor curente prin care se regelementează acordarea de subvenții oferite de către statul suedez către organizațiile religioase din țară.

<https://journals.lub.lu.se/STK/article/download/7509/6711>

²³ Un studiu despre implicațiile încetării existenței statului confesional suedez găsim la Göran Gustafsson, „Church–state separation Swedish-style”, în *West European Politics*, vol 26 (1), 2003, pp. 51-72

²⁴ cf. Sandra Karlsson, *Statens och kyrkans separation - En lokal studie om Hällby församling i Södermanland (Separarea statului de Biserică - Un studiu de caz despre parohia Hällby din regiunea Södermanland.)*, Mälardalens Högskola, Eskilstuna-Västerås, 2013, pp. 14-19

²⁵ Detalii despre această cotizație anuală, care constituie circa 60 % din venitul total al Bisericii Suedeze, găsim pe site-ul lor oficial <https://www.svenskakyrkan.se/medlem/kyrkoavgiften>

²⁶ *Kulturutskottets betänkande (Raportul Comisiei pentru cultură)* 1971: 15, care se poate consulta online în baza de date a Guvernului Suediei, <https://data.riksdagen.se/fil/48d2c550-76cf-4c22-abbf-d4bce8d81728>.

III. Finanțarea entităților religioase din Suedia

Noțiunea de „comunitate religioasă” (trossamfund)

Cadrul legal privind finanțarea comunităților religioase²⁷ conține dispoziții generale ce se aplică *tuturor* comunităților religioase de pe teritoriul suedez, inclusiv Bisericii Suedeze, dar și o serie de prevederi speciale - care se aplică doar *acelor* culte înregistrate și recunoscute de către statul suedez.

Conceptul de „comunitate” sau entitate religioasă” (trossamfund) este definit din punct de vedere legislativ, în actele normative citate, drept o entitate implicată în activități religioase, printre care și organizarea de slujbe sau servicii divine. Prevederile legale mai stipulează faptul că niciun cetățean nu e obligat să aparțină unei comunități religioase, iar copiii, odată cu împlinirea vârstei de 12 ani își pot hotărî singuri apartenența la o astfel de entitate.²⁸

Înregistrarea formală a unei comunități religioase - condiție sine qua non pentru a obține fonduri guvernamentale

Înregistrarea formală a comunităților religioase nu este obligatorie, confesiunea putând funcționa și fără a dobândi personalitate juridică, dar dacă se optează pentru înregistrare, ea se face la agenția guvernamentală suedeză numită „Kammarkollegiet” (Agenția suedeză de servicii juridice, financiare și administrative)²⁹ care se află în subordinea Ministerului suedez de Finanțe. O comunitate religioasă înregistrată dobândește automat personalitate juridică specifică unui cult înregistrat și poate dobândi unele drepturi, poate interacționa cu diferite instanțe și autorități, își poate asuma obligații contractuale și poate să înregistreze bunuri pe numele său.

Astfel, pe lângă faptul de a dobândi personalitatea juridică specifică, unui cult sau „trossamfund” înregistrat i se garantează *protecția juridică a numelui entității*, dar și oportunitatea de a accesa *sprijinul financiar de stat*:

²⁷ E vorba de *Lag om trossamfund (Legea privind comunitățile religioase)* (SFS 1998:1593), disponibilă online pe siteul Guvernului Suediei: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19981593-om-trossamfund_sfs-1998-1593/, *Lag om stöd till trossamfund (Legea privind sprijinul comunităților religioase)* (SFS 1999:932), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999932-om-stod-till-trossamfund_sfs-1999-932/, *Förordning om statsbidrag till trossamfund (Reglementările privind subvențiile de stat acordate comunităților religioase)* (SFS 1999:974), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-1999974-om-statsbidrag-till_sfs-1999-974/, *Förordning med instruktion för Myndigheten för stöd till trossamfund (Reglementările privind Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităților religioase)* (2017:104), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017104-med-instruktion-for_sfs-2017-104/

²⁸ *Sprijin de stat pentru comunitățile religioase ...*, p. 112.

²⁹ Detalii referitoare la procesul de înregistrare se regăsesc pe site-ul instituției, <https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/trossamfund-vigsel-begravning/registrera-trossamfund>

în mod direct, prin alocarea de fonduri guvernamentale sau în mod indirect, prin posibilitatea de a percepe de la membri săi - după modelul descris mai sus referitor la Biserica Suediei - o cotizație anuală prin intermediul sistemului public de colectare a impozitelor, așa numitul „statlig avgifsthälp”³⁰. Dacă se optează pentru acest sistem, cuantumul subvențiilor directe scade.

Tipuri de finanțări oferite de către autoritățile naționale

a) Sprijin financiar direct oferit de stat prin intermediul „Myndigheten för stöd till trossamfund” (Autorității de stat pentru sprijinirea comunităților religioase)

Mai întâi să menționăm faptul că, în momentul redactării acestui articol, comunitățile religioase sau cultele care au ales să beneficieze de subvenții financiare de la autoritățile centrale suedeze sunt în număr de câteva zeci, legislația în baza căreia guvernul acordă sprijin financiar fiind dezvoltată în decursul anilor, creându-se chiar o instituție specială care se ocupă cu alocarea acestui tip de sprijin financiar: „Myndigheten för stöd till trossamfund” („Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităților religioase”).³¹

„Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităților religioase” alocă comunităților de cult finanțare din partea statului suedez „pentru proiecte punctuale, selectate anual de guvern; acordă sprijin general comunităților de cult, sub formă de consiliere, pregătire și sprijin administrativ; coordonează implicarea comunităților religioase în planificarea pentru situații de urgență și încurajează cooperarea dintre acestea și sectorul public. Totodată, Autoritatea este un for pentru discutarea aspectelor legate de valorile sociale. Sunt organizate discuții și dialoguri privind valori precum respectul și toleranța și aspecte legate de libertatea religioasă și rolul comunităților de cult într-o societate democratică. Având în vedere expertiza Autorității în legătură cu comunitățile de cult, aceasta este consultată atunci când există propuneri legislative care afectează viața religioasă a cetățenilor suedezi. Ea alocă fonduri guvernamentale preponderent către proiecte locale, selectate în principal în funcție de numărul membrilor pe care comunitatea religioasă i-a declarat și de numărul celor care participă la activitățile comunității. Alocările pot lua și forma sprijinului pentru asistență spirituală în spitale (nu însă și în sistemul de penitenciare, poliție, armată sau în

³⁰ Detalii sumare despre acest proces se pot afla pe siteul oficial al „Skatteverket” (Agenția suedeză de administrare fiscală), <https://skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/askattsedelochskattetabeller/avgifttillandratrossamfund.4.18e1b10334ebe8bc80005629.html>

³¹ Pe lângă cultele cu un număr ridicat de membri, care primesc subvențiile direct, există la nivelul „Autorității...” și așa numitele „organisme de cooperare” sau „samverkanskorgan” o asociere economică între cultele mai mici aparținând aceleiași orientări. Lista completă a entităților ce beneficiază de fonduri poate fi consultată pe <https://www.myndigheten.sst.se/bidrag/bidragsberattigade-trossamfund.html>.

sistemul de educație³²) sau alocări mai reduse pentru colegii teologice și seminarii. Alocările pe proiecte sunt oferite în sprijinul reconstruirii, cum-părării sau reamenajării lăcașurilor de cult ale comunităților religioase. De asemenea, alocări mai reduse sunt acordate studenților din comunitățile religioase care nu au învățământ teologic propriu în Suedia și merg în stră-inătate în acest scop”³³.

Pe site-ul instituției suedeze mai putem afla că alocările financiare au trei vectori majori de utilizare:

1) alocări financiare generale pentru comunitatea religioasă în sine sau așa-numitul „*organisationsbidrag*” (*subvenții pentru funcționare*) atât pentru organismul central, cât și pentru sub-diviziunile administrative. De exemplu, în cazul Bisericii Ortodoxe: „eparhia” cu subdiviziunile sale: „protopoiatele” sau „parohiile”. La această categorie se încadrează fondurile destinate susținerii și dezvoltării activităților cu specific religios din cadrul cultului cum ar fi slujbe, consiliere spirituală, cateheze, etc.

2) alocări financiare pentru activitățile proprii specifice din cadrul entității sau așa-numitul „*verksamhetsbidrag*”, (*subvenții pentru activități*), acestea fiind la rândul lor împărțite în două categorii: fonduri dedicate acelor culte care au instituții proprii de învățământ religios pe teritoriul suedez și fonduri dedicate salarizării persoanelor din cadrul cultelor care desfășoară activități de asistență religioasă în spitale sau instituții similare.

3) alocări financiare pentru diferite proiecte locale sau așa-numitul „*projektbidrag*” (*subvenții pentru proiecte*). În această categorie ar intra fondurile destinate achiziționării sau modificării clădirilor în vederea desfășurării slujbelor sau a acomodării lor la nevoile persoanelor cu handicap, fonduri pentru stabilirea unei noi comunități locale, fonduri dedicate școlarizării teologice a personalului dacă aceste forme de învățământ nu există pe teritoriul Suediei, și altele.³⁴

Criterii pentru acordarea sprijinului financiar direct

În raportul din anul 2018 menționat anterior, „Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (Sprijin de stat pentru comunitățile

³² Deși fondurile provin tot de la guvern, aceste activități sunt finanțate printr-o colaborare dintre comunitatea locală și „Consiliul creștin al Bisericilor din Suedia” (Sveriges kristna råd)

³³ *Statul și Cultele Religioase*, Secretariatul de Stat pentru Culte, București, 2018, p. 77.

³⁴ Detalii complete despre diferitele tipuri de finanțare directă pot fi obținute din broșura *Lag, förordning och tillämpningsföreskrifter (Legi, reglementări și norme de aplicare)* editată în anul 2020 de către „Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităților religioase”, disponibilă online <https://www.myndighetsstat.se/download/18.e5a220c16e7fec78e6c2c37/1582205496574/LAG,%20of%C3%B6rordning%20och%20till%C3%A4mpningsf%C3%B6reskrifter%20200101.pdf>

religioase într-o Suedie multi-religioasă) cerințele sau criteriile actuale³⁵ pe care trebuie să le îndeplinească orice cult înregistrat și recunoscut de stat pentru a beneficia de sprijin financiar s-au cerut a fi explicitate. Principalelor trei criterii expuse mai jos, cu precădere „criteriului democrației” - care în forma actuală lasă un anumit loc de interpretare - urmau să li se adauge și o serie de precizări sau amendamente bazate pe analiza și recomandările autorilor raportului. Însă acest fapt a încins puternic dezbaterile pe tema libertăților religioase din societatea suedeză.

Legislația în vigoare precizează că acele culte care doresc să fie subvenționate de statul sunt în primul rând obligate „să susțină și să consolideze valorile fundamentale pe care se bazează societatea suedeză”³⁶. Acest *criteriu al democrației* sau „demokratikriteriet” conține o formulare destul de vagă, a cărei hermeneutică poate deveni problematică pentru culte. Direcțiile în care s-a dorit explicitarea acestui criteriu sunt expuse minuțios într-un articol semnat de Daniel Stattin, profesor de drept civil în cadrul Universității din Uppsala³⁷. Stattin subliniază faptul că legiuitorul intenționa să impună organizațiilor religioase care accesează subvenții publice respectarea acestui criteriu al democrației pe trei planuri: „scop”, „structură”, respectiv „activitate”. Subcriteriul „îndeplinirii unui scop democratic” (syfteskriteriet) este relativ simplu de respectat: acesta stipulează faptul că scopul funcționării organizațiilor religioase eligibile pentru primirea de fonduri nu poate fi promovarea unei ideologii fundamnetaliste sau care promovează violența. Al doilea subcriteriu, al „existenței unei structuri organizaționale democratice” (uppbbyggnadskriteriet) sugera obligativitatea existenței unor organe structuri de conducere în cadrul organizației, organe care să ia decizii într-un mod transparent și care să țină cont și de reprezentarea adecvată a comunității de credincioși. În plus, se cerea ca membrii comunității să aibă posibilitatea de a exercita o influență democratică asupra deciziilor luate. Totuși, împotriva acestui subcriteriu inspirat din organizarea ONG-urilor suedeze s-au ridicat o serie de voci care au subliniat faptul că el este incompatibil și chiar în contradicție cu „Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene” - în care se stipulează libertatea oricărei persoane „de a-și manifesta religia sau convingerea individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, învățământului, practicilor și îndeplinirii riturilor”.³⁸ În final, cel de al treilea subcriteriu, al „desfășurării activității

³⁵ Acestea pot fi consultate pe site-ul „Autorității de stat pentru sprijinirea comunităților religioase”, <https://www.myndighetensst.se/bidrag/allmanna-regler-for-bidrag.html>

³⁶ *Sprijin de stat pentru comunitățile religioase* ..., p. 265

³⁷ Daniel Stattin, „Demokrativillkor” („Criterii democratice”), *Signum*, 8 (2022), pp. 2-5

³⁸ *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, articol 10 (2), <https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/10-libertatea-de-gandire-de-constiinta-si-de-religie>

după criterii democratice” (verksamhetskriteriet) este cel mai problematic. Pentru ca și acest subcriteriu să fie îndeplinit, activitatea unei organizații religioase nu ar trebui să devieze, în aspecte esențiale, de la valorile fundamentale exprimate în Constituția suedeză. Această din urmă cerință reliefează cel mai mult, așa cum vom vedea mai jos, disonanțele dintre prevederile legislative (care pleacă de la premisa că sfera convingerilor religioase este una eminamente privată și nu ar trebui să determine „regulile de joc” ale societății) și principiile etice ale tradiției creștine.

Continuând analiza condițiilor de finanțare a cultelor în legislația actuală și amintind și amendamentele propuse de către specialiști, menționăm a doua condiție de finanțare: îndeplinirea *criteriului stabilității* sau „stabilitetskravet”. Pentru a îndeplini această condiție entitatea religioasă trebuie să fie înregistrată formal la „Kammarkollegiet” (Agenția suedeză de servicii juridice, financiare și administrative) și să aibă propriul organ de conducere în Suedia, iar structura organizațională a cultului trebuie să fie stabilă și clar stipulată. În raportul citat se recomandă ca în statutul pentru organizarea și funcționarea comunităților religioase să fie reglementat foarte clar modul în care se iau decizii la nivelul entității, persoana care reprezintă cultul în relațiile juridice cu terții și alte aspecte instituționale de acest gen.

Nu în ultimul rând, pentru a beneficia de fonduri guvernamentale, se cere îndeplinită și *condiția sustenabilității* sau „kravet på egen livskraft”. O condiție pentru a beneficia de susținere financiară este ca respectiva comunitate religioasă să fie „stabilă” și să aibă propria sustenabilitate. Aceasta înseamnă că, în momentul depunerii cererii pentru sprijin financiar, comunitatea trebuie să fi desfășurat în mod continuu activități pe teritoriul suedez în ultimii cinci ani și de asemenea să deservească cel puțin 3.000 de membri înregistrați (sau să aplice pentru fonduri în calitate de parte constitutivă a unui „organism de cooperare”, dacă nu are numărul suficient de persoane afiliate); totodată activitățile desfășurate trebuie să fie finanțate în principal de către acești membri înregistrați, rezidenți în Suedia. Acest criteriu este singurul propus spre simplificare, pragul de 3.000 sugerând a fi coborât la 1.000 de membri înregistrați.³⁹ Este de la sine înțeles și faptul că organizațiile religioase care beneficiază de subvenții trebuie să prezinte rapoarte anuale și să justifice cum au fost cheltuiți banii.

Reamintim în acest punct că inițiativa de clarificare și detaliere a criteriilor - adică propunerile de amendament la legislația existentă - nu au mai fost adoptate. Această rechemare temporară a propunerilor de reformă, prin decizia formală a Ministerului Culturii de la sfârșitul anului 2022, constituie de fapt o pauză în procesul de revizuire și ajustare a parametrilor care reglementează finanțarea confesiunilor religioase.

³⁹ *Sprijin de stat pentru comunitățile religioase ...*, p. 249

Sprîjin indirect: colectarea cotizației anuale de membru sub formă de „impozit bisericesc”, prin intermediul „Agenției suedeze de administrare fiscală”

Ca o reminiscență a vremurilor în care sferele Statului și Bisericii se contopeau în Suedia, există încă posibilitatea ca statul suedez, prin „Agenția suedeză de administrare fiscală” sau „Skatteverket” să administreze cotizațiile anuale ale membrilor Bisericii Suediei, dar și a celorlalte culte recunoscute, punând la dispoziția acestora infrastructura fiscală a statului. Procedura presupune ca la finalul anului fiscal, contribuabilului înscris ca membru al unui cult recunoscut și eligibil pentru acest tip de finanțare să *i se rețină aproximativ un procent* (de regulă, dar fiecare cult stabilește singur cuantumul cotizației) din *venitul* anual *brut* impozabil.

Pentru a beneficia de acest sistem, entitatea religioasă trebuie să parcurgă un proces de lungă durată, în urma căruia primește o acreditare directă de la guvernul suedez. Apoi, pentru a colecta această cotizație prin intermediul sistemului național de taxe și impozite, fiecare cult trebuie să obțină în prealabil *acordul scris* al persoanei respective - care dobândește astfel calitatea de „membru-cotizant”. Dacă există reglementări scrise în statutul pentru organizarea și funcționarea cultului în care se stipulează legătura implicită dintre statutul de membru și plata „impozitului bisericesc”, acordul scris suplimentar nu mai este necesar.

Altfel, legislația prevede ca potențialul cotizant să fi fost înscris ca membru al comunității cel târziu la data de 1 noiembrie a anului anterior celui în care urmează să fie plătită cotizația/impozit. Apoi consimțământul scris trebuie trimis „Agenției suedeze de administrare fiscală” cel târziu la data de 31 octombrie a anului fiscal în curs.⁴⁰ La finalul anului fiscal, detalii despre cotizație se vor regăsi în „declarația unică privind impozitul pe venit” (Inkomstdeklaration) pe care fiecare rezident fiscal din Suedia o primește prin intermediul poștei clasice sau în căsuța poștală digitală personală. Ulterior, sumele sunt virate de către „Agenția de administrare fiscală” către culte.

Fiindcă nu toate comunitățile religioase eligibile au capacitatea să gestioneze volumul imens de muncă administrativă pentru a păstra la zi baza de date cu membri cotizanți, în clipa de față doar o parte din entitățile religioase au optat pentru acest tip de sistem de colectare a cotizațiilor, în care statul „întinde o mână de ajutor” cultelor în gestionarea taxelor de cult pentru *proprii* membri. Lista completă a entităților religioase care au ales această cale, precum și alte informații relevante referitoare la acest tip de

⁴⁰ Detaliile sunt stabilite în *Lag (1999:291) om avgift till registrerat trossamfund - Legea (1999:291) cu privire la taxele plătite către comunitățile religioase înregistrate*, act normativ ce poate fi consultat https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999291-om-avgift-till-registrerat_sfs-1999-291/

sprijin financiar se poate consulta direct pe site-ul „Agenției suedeze de administrare fiscală”.⁴¹

4. Tipuri de finanțări oferite de către autoritățile locale

Dacă până acum am vorbit despre posibilitatea de a accesa subvenții financiare de la autoritățile centrale sau naționale - finanțări legate organic de specificul religios al organizației, este relevant să evidențiem succint și câteva tipuri de potențiale finanțări oferite de către autoritățile locale. Ca o regulă aproape generală, definitorie pentru majoritatea celor aproape 300 de unități administrativ teritoriale sau municipalități suedeze, din fondurile primăriilor locale *nu* se acordă subvenții pentru activitățile pur religioase ale cultelor⁴². Cu toate acestea, comunitățile religioase pot solicita fonduri pentru acele activități tradiționale culturale, caritabile, activități cu tinerii sau seniorii, educație non-formală pentru adulți și altele atât timp cât aceste activități nu au un conținut eminamente religios.

De cele mai multe ori, fondurile pentru acest tip de activități oferite de către autoritățile locale sunt mult mai mici, iar pentru a beneficia de ele, organizația religioasă trebuie să aplice pentru ele prin structurile ei „laice”. De exemplu, o parohie are șanse de finanțare mult mai mari din partea primăriei locale dacă aplică pentru proiecte prin asociații distincte, gen „Comitetul parohial”, „Centrul pentru tineret”, „Clubului pensionarilor”, „Asociației femeilor din parohie” - sau echivalentul lor. Însă aceste structuri „laice” ale parohiei trebuie la rândul lor să fie constituite în asociații sau organizații non-guvernamentale cu personalitate juridică, organizare și administrare proprie - în limba suedeză „föreningar”.

În practică, la nivelul Bisericii Ortodoxe cel puțin, e foarte greu, aș spune aproape imposibil, să se respecte linia strictă de demarcație impusă de autoritățile locale între activitate „religioasă” și „non-religioasă” pentru a accesa finanțare locală pentru un anumit tip de activitate. Fiindcă tot ce facem în Biserică și „ca” Biserică are o dimensiune și finalitate duhovnicească și misionară.

IV. Concluzii

Aparent, sistemul de subvenții prin care statul suedez sprijină comunitățile religioase pare un studiu de caz favorabil și o ilustrare fericită

⁴¹ Disponibil pe (<https://www.skatteverket.se/privat/skattearbeteochinkomst/askattsedelochskattetabeller/avgifttillandratrossamfund/avgifterochstorlekpasamfunden.4.233f91f71260075abe8800071843.html>)

⁴² Un exemplu ilustrativ în acest sens se găsește pe pagina de internet a primăriei din municipalitatea Högsby (<https://www.hogsby.se/Uppleva-och-goera/Kultur-och-fritid/Foereningsliv/Bidragsregler-foer-foereningar-och-organisationer>)

a unui paradox: cum un stat modern și secularizat poate susține diversitatea religioasă într-un mod echitabil, manifestându-și angajamentul față de libertatea religioasă a cetățenilor și promovând diversitatea religioasă și coexistența pașnică între diferitele sale comunități religioase.

În practică însă, dezbaterile acerbe din societatea suedeză pe această temă a finanțării organizațiilor religioase, relevă vulnerabilitatea acelor comunități religioase cu posibilități materiale ce sunt dependente de subvențiile oferite de stat și care, odată cu potențiala schimbare a paradigmei ideologice descrisă în raportul din anul 2018, ar putea fi tentante să reducă sublinierea importanței anumitor aspecte dogmatice fundamentale și să facă anumite compromisuri doar pentru a nu se descalifica de la accesarea în continuare a finanțărilor publice. În opinia unor autori⁴³, cultele care sunt dependente de subvențiile guvernamentale se vor lovi, mai devreme sau mai târziu, de imposibilitatea de a respecta întru totul standardele impuse de stat prin referirea la „criteriul democratic”. Pentru Bisericele creștine, cel puțin două fronturi perspectivele sunt *ireductibile: perspectiva asupra căsătoriei*, în care viziunea creștină tradițională a căsătoriei ca uniune între bărbat și femeie se ciocnește de ideologia progresistă și atitudinea liberală vis a vis de acest subiect - viziune care predomină în rândul societății civile suedeze secularizate - și *perspectiva asupra avortului*, pe care ideologiile seculariste ce predomină la ora actuală și ele la nivelul societății îl consideră ca „drept fundamental al femeii de a decide unilateral asupra propriului corp”.⁴⁴ Pentru Biserica Ortodoxă lucrurile sunt și mai sensibile: ches-tiunea hirotonirii femeilor, a dreptului la eutanasiu sau la sinucidere asistată fiind teme extrem de controversate.

Bisericele Ortodoxe (dar nu numai) ce doresc să acceseze finanțare de la statul suedez se confruntă și cu o provocare suplimentară - ce nu constituie subiectul articolului de față, dar care ar merita un studiu aprofundat: în încercarea de a îndeplini „criteriul democrației” și „a susține și a consolida valorile fundamentale pe care se bazează societatea suedeză”, Ortodoxia întâmpină dificultatea reală de a își formula într-un mod autentic și armonios ethosul, principiile canonice, eclesiologia și modul specific de organizare și funcționare în *cadrele legislative suedeze* modelate de principii izvorâte dintr-o ideologie secularistă. Cu alte cuvinte există o tensiune reală, destul de greu de depășit în practică, între modul sinodal de a lua decizii în Biserică

⁴³ cf. Börje Norlén, *Risk att kyrkor börjar tona ner sina värderingar ör att få bidrag (Riscul ca Bisericele să-și estompeze valorile pentru a primi subvenții)*, „Dagen”, 30.09.2021

⁴⁴ *Abortlagen – Legea avortului* (1974:595) oferă oricărei femei din Suedia dreptul să facă întrerupere de sarcină până în săptămâna a 18-a. Legea poate fi consultată în întregime pe https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/abortlag-1974595_sfs-1974-595/

și cel liberal-democratic individualist din cadrul organizațiilor non-guvernamentale ale societății civile - nuanță adânc imprimată în însuși ADN-ul legislației referitoare la existența, funcționarea și finanțarea entităților religioase din Suedia.

Ca o concluzie generală, tindem să afirmăm faptul că Bisericile și cultele în general ar trebui să poată miza și pe finanțări din partea statului, *însă nu cu orice preț*. Acceptând linia statutului de a face distincție între partea doctrinară și cea administrativă, stabilind ierarhii artificiale între activitatea „religioasă” și cea „laică”, Biserica poate ajunge să permită secularismului să invadeze însăși osatura ei.